

IABR-2018+2020-

ATELIER ROTTERDAM

**OPROEP AAN ARCHITECTEN:
NIEUWE GEBOUWTYPOLOGIEËN
VOOR DE ENERGIETRANSITIE**

IABR-2018+2020

IABR-2018+2020-THE MISSING LINK vertrekt van de opdracht die in 2015 met de Sustainable Development Goals van de VN en het Klimaatverdrag van Parijs (COP21) op de tafel van de wereldgemeenschap is gelegd. Hiermee staat er een duidelijke stip op de horizon. Dit is de kans om van koers te veranderen; de opportuniteit voor een fundamentele transitie. IABR-2018+2020 zet de twee komende edities het ontwikkelen van een handelingsperspectief op alle schaalniveaus centraal. Met *The Missing Link* richt IABR-2018+2020 zich op de noodzakelijke opschaling en versnelling van onze transitie naar een weerbare toekomst.

Het bestuur van de IABR, George Brugmans, heeft daarom de Nederlandse Rijksbouwmeester Floris Alkemade, de Vlaams Bouwmeester Leo Van Broeck en de Belgische architect Joachim Declerck benoemd tot curatoren van IABR-2018+2020: een tweeluik met Nederland en België als werkveld en de wereld als inspiratiebron.

IABR-2018+2020 is werkplaats én platform voor een toekomstagenda. De ambitie is om de komende jaren lokale en regionale initiatieven en opgaven bij elkaar te brengen, bestaande inzichten te delen, nieuwe kennis te ontwikkelen en die in praktijk te brengen. Nog meer dan voorheen wordt de biennale ingezet als gedeelde ruimte die ontmoeting en interactie stimuleert. Met elkaar én met de wereld. De vorm van een biennale-tweeluik maximaliseert deze ambitie en laat toe om de editie van 2018, een 'werk'-biennale, maximaal in te zetten voor onderzoek en uitwisseling, debat en brainstorming. In 2020 worden de resultaten op tafel gelegd. IABR-2018+2020 wil dus als tentoonstelling, nog nadrukkelijker dan bij vorige edities, meer zijn dan een verzameling goede projecten. Van 2018 tot en met 2020 werkt één curatorteam aan één doorlopend programma voor twee biennales met als doel wereldwijd denk-, initiatief- en ontwerpkracht te mobiliseren voor een diepgaand proces van ontwerpend onderzoek naar de ruimtelijke transformaties die het realiseren van de SDG's mogelijk moeten helpen maken, metterdaad.

IABR-ATELIERS

De IABR is zowel kennisinstelling als cultureel platform met als belangrijkste ambitie het doelgericht inzetten van de kracht van verbeelding en ontwerp voor daadwerkelijke verandering. Hoe doet de IABR dat? Door meerwaarde te leveren voor beleids- en besluitvorming en de maatschappelijke agenda te beïnvloeden. Door belangrijke disciplines en sectoren samen te brengen om resultaatgericht ontwerpend onderzoek naar de stad van morgen te doen, in binnen- en buitenland. Door de resultaten – kennis, plannen en projecten – iedere twee jaar zo breed mogelijk en in een internationale setting over het voetlicht te brengen. En, *last but not least*, door al die resultaten ook te helpen realiseren en op die manier een brug te slaan tussen plannen en realisatie, tussen wat we weten en hoe we het moeten uitvoeren. De twee belangrijkste instrumenten die de IABR inzet om haar doelstelling te bereiken zijn het IABR-Atelier en de biennale zelf. De IABR-Ateliers zijn langlopende ontwerpend-onderzoekstrajecten die altijd worden opgezet samen met overheden en andere stakeholders en waarin altijd wordt toegewerkt naar concrete, toepasbare oplossingen voor bestaande opgaven. Voor de betrokken overheden is een Atelier een unieke gelegenheid om werkelijk ontwerpend onderzoek te doen, om extra kwaliteit binnen te halen, om nieuwe ideeën en niet voor de hand liggende opties te verkennen, om te testen en uit te proberen, om te leren en kennis uit te wisselen in een vrije en internationale setting en om zo de eigen opgave werkelijk verder te brengen. De Ateliers zetten nadrukkelijk in op verdieping van het gezamenlijk onderzoeksproces en op de doorwerking van de resultaten daarvan in de praktijk. Het ontwerpend onderzoek heeft expliciet tot doel gerealiseerd te worden. Het gaat om operationalisering van de uitkomsten van de Ateliers in de lokale en regionale praktijk en om de bijdrage daarvan aan de praktijk van de stadsontwikkeling als geheel. *De IABR-Ateliers worden door de IABR uitgevoerd als lead partner van het Rijk in het kader van de Actie Agenda Ruimtelijk Ontwerp 2017-2020 (ARO) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.*

ATELIER ROTTERDAM

Het IABR-Atelier Rotterdam is een samenwerking van de IABR, de gemeente Rotterdam (Stadsontwikkeling en Resilient Rotterdam) en het Havenbedrijf Rotterdam en loopt van 2017-2020. Doel van het Atelier is om aanzetten voor oplossingen te ontwikkelen die vervolgens door de gemeente en andere stakeholders uitwerking krijgen in de praktijk. Ateliermeester is Architecture Workroom Brussels, Joachim Declerck, één van de curatoren van IABR-2018+2020.

Het Atelier Rotterdam grijpt in de komende vier jaar de energietransitie, waar stad en haven voor staan, aan als *driver* voor een inclusieve stadsontwikkeling en als trekker voor andere belangrijke opgaven, zoals productie, wonen, sociale gelijkheid en water. Daarmee is de energietransitie niet alleen een doel, maar ook een middel dat bewust wordt ingezet om te werken aan een aantrekkelijke toekomst, aan een weerbaar (*resilient*) en inclusief Rotterdam.

Energietransitie als stedelijk project

Maar is er voor iedereen een gelijk speelveld, kan iedereen meedoen met de veranderingen of er zelfs van profiteren? Energie-armoede als consequentie van de energietransitie dreigt nu al, vooral in de meer kwetsbare wijken. Maar andersom, met de juiste aanpak kan (de urgentie van) de energietransitie bijdragen aan een kwalitatieve en aantrekkelijke toekomst, als instrument voor een weerbaar en inclusief Rotterdam waar burgers in staat worden gesteld niet alleen energieconsumenten, maar ook energieproducenten te zijn. De vraag die het IABR-Atelier Rotterdam stelt is dus tot welke nieuwe stedelijke kwaliteit de energietransitie ons in staat stelt. Wat is de ecologische én maatschappelijke meerwaarde voor de stad, voor de wijk én voor iedere individuele burger? Zo raakt de ondergrondse infrastructuur ook aan de wateropgave in wijken, en zullen nieuwe vaardigheden nodig zijn om de transitie mogelijk te maken, waardoor er vraag naar nieuwe werkgelegenheid ontstaat.

DE ENERGIETRANSITIE IS EEN RUIMTELIJKE EN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE

Energie = Ruimte

Het nieuwe energiesysteem speelt zich niet meer alleen ondergronds en in verre centrales af, maar wordt plots zichtbaar in onze leefwereld. Het zal een grote ruimtelijke invloed hebben op onze stad en hoe we deze organiseren en vormgeven. De energietransitie is dus bij uitstek een ruimtelijke opgave. De verschillende potenties in energieproductie per regio en zelfs wijk bieden een kans om een nieuwe ruimtelijke organisatie van kernen, wijken en publieke voorzieningen uit te denken, gekoppeld aan de nieuwe infrastructuur. Op de schaal van de wijk krijgen we collectieve energievoorzieningen die een eigen taal moeten ontwikkelen, voorbij hun utilitaire vorm en functie. Reductie van de energievraag zal enkel mogelijk worden, indien de bestaande woningvoorraad grondig gerenoveerd wordt en nieuwbouw zoveel mogelijk energieneutraal wordt.

Ontwerpen aan handelingsperspectief

Het IABR-Atelier Rotterdam zal, met als specifieke uitdaging de energietransitie, tegelijk nieuwe werkvormen voor inclusieve stadsontwikkeling testen en concrete ruimtelijke voorstellen ontwikkelen, met als uiteindelijk doel realisatie.

In de periode van 2017-2020 zal worden gewerkt aan een aantal werklijnen die samen, elk vanuit een verschillend schaalniveau en actiedomein, bouwen aan de energietransitie als sociaal en inclusief stadsproject. Zo wordt er gewerkt op collectieve strategieën voor Energiewijken, welke worden ontwikkeld en getest samen met drie wijken in Rotterdam. Daarnaast wordt door middel van een architecturaal typologische verkenning onderzocht hoe nieuwe gebouwtypologieën in relatie tot hun directe omgeving concrete bouwstenen kunnen vormen voor de

energietransitie.

Met de Test Site M4H+ worden behalve het energie- en sociale vraagstuk ook nadrukkelijk opgaven rondom circulaire economie, maakindustrie, voedsel en water gekoppeld en vanuit het perspectief van gebiedsontwikkeling opgepakt. Tot slot neemt een integrerend spoor de output van de werklijnen mee in de ontwikkeling

IN DE PERIODE VAN 2017-2020 ZAL WORDEN GEWERKT OP EEN AANTAL WERKLIJNEN DIE SAMEN BOUWEN AAN DE ENERGIETRANSITIE ALS SOCIAAL EN INCLUSIEF STADSPROJECT

van een handelingsperspectief. Het platform van IABR–2018 wordt ingezet om expertise en kennis te presenteren en uit te wisselen, en om partners en actoren (uit de stad en regio, maar ook daarbuiten) actief te betrekken bij gedeelde kennisontwikkeling. Op IABR–2020 zullen de eindresultaten worden gepresenteerd, waarna ze worden geïmplementeerd.

OPDRACHT: NIEUWE GEBOUWTYPELOGIEËN VOOR DE ENERGIETRANSITIE

De opgave en kansen van de energietransitie spelen zich grotendeels af in de gebouwde omgeving. Voor de komende jaren betekent dit een enorme verschuiving in de bestaande gebouwenvoorraad, zowel qua schaal als impact.

Bij iedere nieuwe vorm van energievoorziening trad er een sterke ruimtelijke verandering op in de typologie van wonen en werken. Zo veranderde door de invoering van centrale verwarming zowel de woning zelf als haar gebruik. In veel van de huidige voorstellen voor energietransitie op gebouwniveau wordt gewerkt met een opeenstapeling van kleine adaptaties. Vaak zijn dit vooral technische aanpassingen: betere isolatie, andere installaties. Op het niveau van het ruimtelijke plan, het gebruik en de organisatie van woon/werkgebouwen als zodanig, wordt nog maar weinig ontworpen. Daarmee laat de architectonische discipline een kans én een verantwoordelijkheid liggen. Energieneutrale of zelfs energieproducerende gebouwen vormen naast een technische uitdaging vooral een stevige ontwerpogave. Wat zijn de nieuwe typologieën – van nieuwbouw tot renovatie, van hoogbouw tot portiekwoning – waar ingrepen voor energietransitie ook kwaliteit toevoegen aan het gebruik van gebouw en omgeving?

te liggen, vlakbij onze woningen; de productie zal niet meer ver weg gebeuren. Op schaal van de wijk zullen burgers zich collectief moeten weten te organiseren in de productie en het delen van energie. De publieke ruimte in steden zal hierdoor onder druk komen te staan. Ook hier ligt een zoektocht, zowel naar de koppeling tussen nieuwe typologieën en de ontwikkeling van kwalitatieve publieke en gedeelde ruimte, als naar de ruimtelijke kansen voor een nieuwe collectieve energie-infrastructuur. Op de schaal van het gebouw en de wijk krijgen we collectieve energievoorzieningen, die een eigen taal moeten ontwikkelen, voorbij hun utilitaire vorm en functie. De relatie tussen gebruiker en producent is in transitie en zal ook ruimtelijk georganiseerd moeten worden. De energietransitie zal onze leefomgeving van woning tot publieke ruimte grondig herzien. Dit biedt ons evenwel de kans om de stad te bouwen die we willen.

Maar liefst 70 procent van de woningen in Rotterdam heeft nu een energielabel C of lager. In de Metropoolregio Rotterdam Den Haag moeten tegen 2035 zo'n 300.000 woningen zijn gerenoveerd om de noodzakelijke reductie in de energievraag te realiseren. Dit zal via sloop en nieuwbouw gebeuren; anderzijds moet de bestaande, vaak verouderde woningvoorraad worden aangepakt. In deze periode moeten ook zo'n 150.000 woningen op het warmtenet aangesloten worden. De opgave en vereiste ingrepen

BIJ IEDERE VERANDERING VAN ENERGIEVOORZIENING ZIJN DE GEBOUWTYPELOGIEËN VOOR WONEN EN WERKEN RUIMTELIJK STERK GETRANSFORMEERD

Naast het schaalniveau van het individuele gebouw ligt er ook een grote ontwerpogave in de relatie van deze nieuwe typologieën en hun energie-infrastructuur ten aanzien van de publieke ruimte. De infrastructuur van hernieuwbare energie komt grotendeels bovengronds

zijn enorm. Rotterdam is een uitgelezen testgebied om de nieuwe typologieën te ontwikkelen en uitproberen.

Het Atelier Rotterdam zet via deze oproep een onderzoekende ontwerpogdracht uit voor architecten die zich bezighouden

met het ontwerp van duurzame gebouwen en in bredere zin zoeken naar nieuwe architectuurtypologieën en hun gebruik, in relatie tot de directe omgeving.

In deze ontwerpende, typologische zoektocht moet de transformatie-opgave onderzocht en verbeeld worden vanuit nader te bepalen typen gebouwtransformaties (nieuwbouw hoogbouw, renovatie collectieve woonblokken enzovoort), waarbij architectuurtaal, layout, organisatie en gebruik een belangrijke rol spelen. Daarnaast ligt de focus op de collectieve energie-infrastructuur en de energievoorzieningen van deze gebouwen, hun relatie tot de publieke ruimte en hun gedeeld gebruik. Er wordt gewerkt met Rotterdam als eerste testgebied maar vanuit universele typologieën, zodat oplossingen ook ergens anders toepasbaar zijn.

De studie maakt nieuwe typologieën inzichtelijk, die niet alleen de energietransitie versnellen en ruimtelijke en gebruikskwaliteit opleveren, maar ook breder ingezet kunnen worden in Rotterdam en andere steden. Als onderdeel van de presentatie van Atelier Rotterdam op IABR-2018 wordt tevens een prikkelende verbeelding van de resultaten uitgewerkt, passend bij een tentoonstelling.

De opdracht start na de selectieprocedure op 16 januari 2018, loopt door tijdens de IABR-2018 en eindigt op 1 augustus 2018.

TE LEVEREN PRESTATIES

Opdracht

- een onderzoekende ontwerpoperatie uitvoeren naar:

a/ nieuwe gebouwtypologieën (van renovatie tot nieuwbouw, van wonen tot werken) die energieneutraal of energieproducerend zijn;

b/ de collectieve energie-infrastructuur en voorzieningen van deze gebouwen en de relatie tot (en de kansen voor) het publieke domein;

- uitwerken van de gedefinieerde typologieën met de focus op de relatie beeldtaal, plan, organisatie, lay-out en gebruik.

Proces & uitwisseling

- deelname aan de werksessies in het kader van deze opdracht en actieve uitwisseling met de andere onderzoekstrajecten in het kader van het Atelier Rotterdam onder regie van de Ateliermeester;

- synthetiseren van het onderzoek en de ontwerpen om de inzichten inzetbaar te maken in andere onderzoekstrajecten uit het Atelier Rotterdam, en daarbuiten (bijvoorbeeld via een principeboek met typologieën).

Producten & deelname IABR-2018

- van het bureau wordt verwacht van meet af aan na te denken over de productie van (grafisch en beeldend) materiaal dat gebruikt kan worden binnen een tentoonstellingsconcept. Hiervoor wordt overleg gepleegd met de Ateliermeester (Joachim Declerck) en de IABR;

- ontwikkeling van wervend presentatiemateriaal voor de tentoonstelling IABR-2018, minimaal een maquette per typologie, aangevuld met onder meer schema's, collages, architectuurtekeningen, kaarten enzovoort;

- aanleveren van al het nodige materiaal voor de tentoonstellingscatalogus;

- deelname aan publieke debatten in het kader van de IABR-2018.

Na selectie kan er sprake zijn van aanvullende voorwaarden, namelijk wanneer het werkproces, de tentoonstelling, het publieke programma, de publicatie en/of andere activiteiten en producten daarom vragen. Dit alles gebeurt in overleg tussen de opdrachtgever en het geselecteerde bureau.

PLANNING/PROCES

De opdracht start na de toekenning, die meteen volgt op de selectie op 16 januari 2018. Een eerste startvergadering vindt plaats op 23 januari 2018 (onder voorbehoud).

In de looptijd van de opdracht zal op geregelde tijdstippen een werksessie met het bureau, de IABR, de Ateliermeester en experts uit de projectgroep worden georganiseerd. Het bureau dat de opdracht toegekend krijgt wordt verwacht hiervoor tijd vrij te maken (minimaal

eenmaal per maand). Deze sessies vinden plaats in Rotterdam.

Begin februari 2018 levert het bureau input over (de vorm en het concept van) het beoogde eindresultaat opdat de Ateliermeester dit mee kan nemen in de ontwikkeling van het tentoonstellingsconcept voor Atelier Rotterdam. Het bureau levert daarvoor een voorlopige materialenlijst aan en een voorstel voor het concept van presentatie van de output van deze opdracht als zodanig. Tegen half maart moet het 2D-materiaal (tekst en beeld) ten behoeve van het grafisch ontwerp van de tentoonstelling worden aangeleverd. Het 3D-materiaal moet tegen half mei opgeleverd zijn.

HONORARIUM

Het bureau dat de opdracht toegekend, krijgt ontvangt een honorarium van € 33.000 (exclusief BTW). Dit honorarium omvat het geleverde studie- en ontwerpwerk, deelname aan werksessies en debatten in het kader van de IABR-2018, en de ontwikkeling van presentatiemateriaal voor de tentoonstelling. Dit bedrag is inclusief reiskosten en overige onkosten.

PROCEDURE & RICHTLIJNEN

PLANNING

19/12/17	DEADLINE INDIENEN KANDIDATUUR <i>(uiterlijk voor 14u00)</i>
22/12/17	SELECTIE EERSTE FASE <i>(de kandidaten worden voor 23 december op de hoogte gesteld of ze geselecteerd zijn voor de tweede fase)</i>
12/01/18	DEADLINE INDIENEN OFFERTE (FASE 2)
16/01/18	TOELICHTING DOOR DE GESELECTEERDE KANDIDATEN VAN HUN OFFERTE EN FINALE SELECTIE VAN ÉÉN BUREAU
23/01/18	STARTVERGADERING <i>(onder voorbehoud)</i>

VEREISTE COMPETENTIES

- algemene expertise in architectonisch ontwerp, bouwprojecten en conceptueel ontwerpend onderzoek;
- hierbij zoekend naar de relatie tussen architectuur(taal), typologie, lay-out, organisatie, gebruik en duurzaamheid;
- ervaring met de aanpak van energietransitie op de schaal van het gebouw is een pluspunt;
- capaciteit om publieksvriendelijk, provocatief en wervend presentatiemateriaal te produceren;
- bij voorkeur ervaring met cultuurproductie in de zin van maatschappelijk debat.

SELECTIEPROCEDURE

Kandidatuur (fase 1)

De bureaus bezorgen hun kandidatuur via mail:

- naar call_atelierrotterdam@iabr.nl
- uiterlijk 19 december 2017 om 14.00 uur
- in pdf-formaat, max. 10 mb, max. 6 A4

De kandidatuur bestaat uit:

- alle relevante contactgegevens van de kandidaat;
- een korte beschrijving van relevante expertise aangevuld met een aantal referentieprojecten uit het portfolio (max. 4 A4);
- beknopte visie op de opgave (max. 2 A4).

Offerte (fase 2)

Enkel de geselecteerde bureaus bezorgen hun offertes via mail:

- naar call_atelierrotterdam@iabr.nl
- uiterlijk 12 januari 2018 om 14.00 uur
- in pdf-formaat, max. 10 mb, max. 8 A4

De offerte bestaat uit de eerder ingezonden kandidatuur uitgebreid met:

- eerste schets van de methode en plan van aanpak (max. 1 A4);
- reflectie op de voorziene eindproducten en bundeling van inzichten ten behoeve van de presentatie op de IABR-2018 tentoonstelling, tevens inzetbaar voor andere IABR-trajecten (max. 1 A4).

De kandidaten die geselecteerd worden na de eerste fase, worden uitgenodigd om een offerte in te dienen uiterlijk 12 januari 2018 (uiterlijk voor 14.00 uur) en deze te presenteren op 16 januari 2018, tussen 9.00 en 13.00 uur bij de IABR in Rotterdam. Een gedetailleerde agenda van de presentaties wordt later meegedeeld. Na de presentatie en vragenronde zal de opdrachtgever, bijgestaan door een adviescommissie, een selectie maken. Kort daarop volgt de aanstelling en start de opdracht.

De selectie in eerste fase op basis van de ingediende schriftelijke kandidatuur en, bij selectie, in de tweede fase op basis van de offerte en mondelinge toelichting, zal gebeuren op basis van de juiste *match* van het bureau (expertise, ervaring, offerte) met de door de IABR vereiste competenties zoals hierboven beschreven.

VERGOEDING

De bureaus die na het indienen van hun kandidatuur geselecteerd worden voor de tweede fase, een offerte indienen en deze komen presenteren, zullen een onkostenvergoeding van € 500 (exclusief BTW) per bureau ontvangen. Het bureau dat de opdracht toegewezen krijgt, ontvangt deze vergoeding niet.

GUNNINGSCRITERIA

De offertes worden eerst getoetst aan de hierboven vermelde indienformaliteiten.

Voor de keuze van de meest interessante offertes van de geselecteerde kandidaten, worden deze aan de volgende gunningscriteria getoetst.

De kwaliteit van het voorstel heeft betrekking op:

A Visie op de opdracht (40 procent)

B Reflectie op deelname tentoonstelling IABR-2018 (20 procent)

C Plan van aanpak (20 procent)

D Ervaring en expertise van bureau volgens gevraagde competenties (20 procent)

Het is de kandidaat toegestaan – mits onderbouwd – aan de opdrachtschrijving elementen of suggesties toe te voegen. Dit kan een meerwaarde bieden waarmee in de gunning rekening zal worden gehouden. Hieruit kan tevens de bekendheid van de kandidaat met een dergelijke opdracht blijken. Toevoegingen zullen echter geen invloed hebben op het beschikbare budget of de planning.

IABR—

Internationale Architectuur Biennale Rotterdam
Schieblock – Unit 304
Delftsestraat 5, 3013 AB Rotterdam
Postbus 1019, 3000 BA Rotterdam
Nederland

T: +31 (0) 10 2060033
E: info@iabr.nl
Twitter: [@IABR](https://twitter.com/IABR)
www.iabr.nl

Vertaling en redactie: InOtherWords
© IABR, december 2017

OPDRACHTGEVERS IABR–ATELIER ROTTERDAM:

